

etnične manjšine med naloge avstrijskih socialistov (sicer pa to zahteva tudi že strankin program!).

Med vrsto opozoril, povzetih v zborniku, naj podčrtano misel Josefa Hindelsa, da so se po maju 1945 mnogi »nekdanji« (nacisti) pridružili socialističnemu gibanju iz oportunističnih in karierističnih nagibov, pri tem pa niso premagali svoje preteklosti ter sta jim ideologija in tradicija socialističnega gibanja vse do danes tuji. Pravi tudi, da je za leta 1945 obnovljeno Avstrijo značilnih pet momentov: nerevolucionarna situacija, razbito gospodarstvo skupaj z lakoto, bedo ter bojem za golo preživetje, dejstvo, da so Avstrijo zasedale štiri zavezniške sile (pri čemer je prihajalo do napetosti in konfliktov z zasedbenimi silami), politična hegemonija Avstrijske ljudske stranke (ÖVP) kot naslednice nekdanje krščansko-socialne stranke, deloma pa tudi avstrofašistov, in končno, prispevek odporniških borcev k osvoboditvi dežele. K temu Hindels pripominja, da vsa ta dejstva ne morejo opravičiti obstoja velikega števila nacistov ter da so bile široke množice avstrijskega prebivalstva okužene s fašistično ideologijo.

Iz preostalega gradiva, ki je zbrano v zborniku, povzemimo še nekaj gospodarskih podatkov: po podpisu pogodbe o obnovi neodvisne in demokratične Avstrije (15. maja 1955 je — po objavljenih podatkih — pričel tuji kapital na široko pritekati v Avstrijo. Leta 1961 je bilo na primer po ugotovitvah dunajske delavske zbornice v tujih rokah 13,5 % akcijskega kapitala ter 46,8 % družb z omejeno zavezo. Osem let pozneje je bilo po istem viru v večinsko tujih podjetjih zaposlenih 150 000 delavcev in nameščencev, od tega 110 000 v industriji (če pa upoštevamo tudi podjetja z manj kot polovično udeležbo tujega kapitala, pa je bilo skupaj v podjetjih s soudeležbo tujega kapitala zaposlenih 184 000 delavcev in nameščencev, od tega 140 000 v industriji. Po drugem viru, ki ga povzema zbornik, pa je bilo leta 1975 pod neposrednim ali posrednim vplivom tujega kapitala (gre za oceno avstrijske narodne banke) kakih 3000 podjetij s 400 000 zaposlenimi delavci in nameščenci. In še nekaj podrobnejših podatkov: leta 1969 je znašal delež tujega kapitala v industriji 23,8 %, leta 1975 pa že 30 %. V ospredju tujega angažiranja v industriji so bila (in so še): elektroindustrija, kemična, papirna, tekstilna ter oblačilna industrija. Na neindustrijskem področju je bilo po podatkih avstrijske narodne banke leta 1975 pod tujim vplivom 1419 podjetij s 151 000 zaposlenimi (10,9 % vseh obratov). Tuji kapital je poleg tega zelo pomemben še v trgovini, v zavarovalništvu, v kreditnih ustanovah ter v obrti. Leta 1978 je po teh podatkih znašal tuji nominalni kapital v zavarovalništvu 64 %, v trgovini pa 50 %. Po količini vloženega kapitala v Avstriji je na prvem mestu zahodnonemški kapital, na drugem švicarski ter na tretjem ameriški. Znano je tudi, da prihaja del tujega kapitala v Avstrijo preko sosednjega Lichtensteina.

Tone Zorn

Kronologija naprednega delavskega gibanja na Slovenskem (1868—1980). Delavska enotnost, Ljubljana 1981, 615 strani.

Pričujoča knjiga, s katero je založba spet obogatila svojo že sicer znatno zbirko družboslovnih priročnikov, je plod avtorskega in uredniškega dela dva-

najstih več ali manj uveljavljenih slovenskih zgodovinarjev, povečini delavcev Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani. Kljub nekaterim sicer mnogo skromnejšim predhodnikom je Kronologija v tem okviru precejšnja novost in seveda znaten korak naprej v kakovosti njene ponudbe. Menimo, da je na začetku treba omeniti tudi zanimive okoliščine nastanka te potrebne publikacije. Pisce so namreč pritegnili k sestavljanju obsežne »Hronologije revolucionarnog radničkog pokreta Jugoslavije«; pri tem so imeli le-ti vtis, da slovensko gradivo iz različnih razlogov našemu bralcu ne bo lahko dostopno. Zato so se odločili, da ga dopolnijo in izdajo v posebni knjigi samo za slovenske uporabnike. Domnevamo lahko, da je bila vzrok še kakšna vzporedna spodbuda, odločilno vlogo pri tem pa je gotovo imela takojšnja pripravljenost Delavske enotnosti, da ta načrt uresniči.

Založba ter avtorji, ki nedvomno stoje za uvodno besedo uredniškega odbora, so s knjigo hoteli doseči da bralec dobi v roke »hitro in zanesljivo informacijo« o dogodkih iz teme, označene v naslovu. Poleg tega nas uredništvo opozarja tudi na nekatere odmike oziroma probleme, ki so se pojavljali že pri konceptu, še bolj pri konkretnem nastajanju Kronologije. Predvsem gre tu za vprašanje, koliko naj se gesla iz »naprednega delavskega gibanja« v ožjem smislu dopolnijo z drugimi gesli, ki so nujno potrebna za razumevanje določene zgodovinske dobe. Gre torej za enoten koncept pri prostorski in dogodkovni širini izbire gesel. K temu gre dodati še »notranjo« enovitost kronologije, ki bi zahtevala ustaljena razmerja med posameznimi gesli tako glede njihovega obsega kot njihovega sporočila, njihove dognanosti in podobno.

Knjiga se deli na štiri poglavja, ki zajemajo logično razmejena obdobja; prvo poglavje govori o delavskem gibanju v letih 1868—1918, drugo o obdobju med obema vojnama, tretje o narodnoosvobodilni vojni ter zadnje o »naših« 35 letih po vojni. Slednje zavzema kar dobro tretjino prostora; najskromnejše je seveda prvo poglavje z vsega 40 stranmi. Vzrok za to tiči tudi v precej različnem uresničenju zgoraj omenjenega koncepta o enotnih kriterijih pri izbiri gesel. Tu se nam kaže zelo velika samostojnost posameznih avtorjev pri pisanju. Verjamemo, da so bili pisci seznanjeni o enotnih kriterijih, vendar je očitno izostalo njihovo medsebojno sodelovanje oziroma v precejšnji meri uredniško delo. To je pri skupinskem avtorstvu nujno in obvezno. Pri geslih za obdobje pred letom 1918 gre res le za najnujnejše dopolnitve nosilnih gesel; vsa so jedrnata ter kratka, torej vsekakor pritrjujejo zahtevi o hitri informaciji. Pri obdobju med obema vojnama je slika že drugačna. Veliko več je gesel jugoslovanskega in svetovnega pomena, čeprav povečini res obravnavajo delavsko gibanje. Toda med gesli prihaja do velikih nesorazmerij; nekatera so se spremenila v manjše članke ter gredo v prevelike podrobnosti. Opazili smo tudi nepotrebna ponavljanja npr. o Johanu Kacijanki.

Problem kriterijev oziroma uresničevanja enotnih kriterijev se radikalno zaostri z obdobjem narodnoosvobodilnega boja. Delavsko gibanje se je takrat namreč zlilo z vsenarodnim gibanjem in o posebnem delavskem gibanju razen mogoče o posebej organizirani komunistični partiji ni mogoče govoriti. Ločevati te stvari med seboj bi seveda bilo nesmiselno. Avtorja sta zato sledila logiki stvari ter kompleksno predstavila NOB, okupatorjev teror ter skušala pri tem podati tudi jugoslovanski in svetovni okvir. Po našem mnenju bi bil tu lahko jugoslovanski vidik okrepljen na račun nekaterih gesel iz svetovnega

dogajanja. Opazi se tudi določeno nesorazmerje pri obravnavanju narodnega izdajstva in kontrarevolucije. Gesla iz obdobja pred kapitulacijo Italije sicer omenjajo spopade z belogardisti, a skoraj popolnoma zaobidejo politični vidik bele garde in četništva, kar bi bilo pomembno za razumevanje te druge plati tedanjega življenja slovenskega naroda. Število takih gesel je za obdobje proti koncu vojne več, toda problem ni podan najbolj elegantno, saj bralce, ki jim je Kronologija namenjena, res ne zanimajo nejasne podrobnosti v zvezi z različnimi datumi ustanovitve »Narodnega odbora« oziroma »Slovenske narodne vojske«.

Še večji problem se — v zvezi s kriterijem »naprednega delavskega gibanja« — kaže pri izbiri gesel za predstavitev obdobja 1945—1979. Če se je ta problem postavil pred avtorje ostro, pa je videti, da so ga rešili lahko. Izbrali so najlažjo pot ter nam predstavili povojno življenje Slovencev z vseh plati, od »najvišje« politike vse do športnih dogodkov. Tudi tu so dodali niz jugoslovanskih in svetovnih dogodkov. Posebno za slednje je včasih povsem nemogoče najti povezavo s položajem pri nas. V knjigi smo tako priča transformaciji kriterijev od ene skrajnosti do druge, od dobesednega razumevanja naslova do največje širine. Seveda s tem nikakor nočemo reči, da ne bi smelo biti razlik pri obravnavanju posameznih obdobji. Zgodovinski razvoj je posebej pri Slovencih bil zelo buren in teža ter razmerja med podobnimi dogodki so se hitro spreminjala; nova merila so postajala nujna.

Kljub temu nas naslov knjige nemo opominja, da je — vsaj za nas — v delnem nasprotju z vsebino. Najradikalneje bi to nasprotje bilo odpravljeno, če bi knjiga imela naslov »Kronologija dogodkov iz slovenske zgodovine« v omenjenem obdobju. Videti je, da ni bilo družbene potrebe po taki kronologiji. Pri tem bi bilo potrebno objavljeno kronologijo dopolniti le v prvih dveh poglavjih s podnaslovom »s posebnim ozirom na delavsko gibanje« ipd.

Pri vsem prvem pregledu Kronologije smo opazili tudi nekaj drugih pomanjkljivosti in celo napak. Pri geslih za obdobje pred 1918 je nekaj neenotnosti. Delavski shodi niso povsod omenjeni, cilji stavk ponavadi niso naznačeni, piše pa, da stavke niso uspele! Nismo opazili, da bi kronologija omenila tolikokrat poudarjeno glasovanje srbskih socialistov proti vojnim kreditom itd. Za naslednje obdobje nas že pri prvem geslu o 29. oktobru 1918 moti, da ni omembe dogodkov v Ljubljani, ki so bili vendar pomembni tako de facto kot deloma tudi de iure pri odločitvi Slovencev za Jugoslavijo. Sem bi sodila tudi omemba Rdeče pomoči, ki je izostala. V tem poglavju kot tudi v onem za povojno obdobje so kraji na avstrijskem Koroškem pisani tudi v nemščini. Kakšni so razlogi za to? Če so upravičeni, zakaj se ta praksa ni raztegnila še na ostali dve razdobji in zakaj ne tudi na primorske kraje? Po našem mnenju je to povsem nepotrebno. Iz gesel, ki govore o narodnoosvobodilnem gibanju, najbolj bode v oči netočnost navedbe prisotnih na ustanovnem sestanku Protiimperialistične oziroma Osvobodilne fronte. Ta napaka bi morala biti odstranjena že pri uredniškem delu. V povezavi že z zadnjim poglavjem naj omenimo, da bi se morala avtorja zedniti, kdaj se je pravzaprav pričela državljanska vojna v Grčiji, 3. decembra 1944 ali 27. septembra 1946? Tako pri ustvarjanju geslovnika kot pri pisanju gesel za povojno razdobje so bile nedvomno največje težave, toda ravno zato bi morale biti okrepjeno skupinsko delo v dobesednem pomenu besede. Stvari, ki motijo, je dosti, posebno razne neenotnosti v obravnavi podobnih pojavov,

oseb itd. Informacije so večkrat nepopolne, govore npr. le o zadnjem dejanju kakega procesa, ničesar ni o začetku in poteku le-tega. Tako je o dogodkih na Poljskem leta 1956 omenjen le zaključni partijski plenum, kar je vsaj za nas najmanj pomembno. Dosti se govori o raznih plenutih, kongresih, konferencah in sprejetjih zakonov, a odločno premalo o konkretnih rezultatih teh političnih prizadevanj.

Prepričani smo, da bo pri prihodnji kronologiji v tem pogledu položaj že boljši, saj so sedaj avtorji morali stvari delati tako rekoč na novo ter v glavnem na podlagi časopisnih virov.

Poleg nekaterih tiskarskih napak motijo tudi sicer ne številne jezikovne malomarnosti. Tu je čutiti razlike med avtorji, a tudi pri posameznih avtorjih. Tako je v prvem poglavju najti celo gesla brez glagola, zdaj se uporablja beseda štrajk, zdaj stavka, tu tiskarji tam tipografi itd. Pojavljajo se tudi zelo ohlapne formulacije, ki so seveda najštevilnejše pri geslih v zadnjem poglavju, kjer je časopisni jezik ter jezik političnega življenja vplival žal tudi na naše pisce.

Kljub vsemu navedenemu Kronologija seveda ni izgubila svoje osnovne vrednosti. To je predvsem številnost in bogastvo informacij, ki nam jih ponuja in to za precejšnje zgodovinsko razdobje ter za celotno etnično ozemlje Slovencev z majhno izjemo porabskih Slovencev. Ta knjiga je dosegla svoj namen, to je hitro informacijo, bolj vprašljiva je zanesljivost le-te. V celoti je osnovna kakovost dela ostala nedotaknjena in prepričani smo, da bodo študenti, dijaki, šolniki, družbeni delavci ter novinarji, na katere je uredništvo računalo v uvodu, v resnici s pridom segali po tem priročniku.

Avtorji Kronologije naprednega delavskega gibanja na Slovenskem so Tone Ferenc, France Filipič, Jasna Fischer, Boris Gombač, Metka Gombač, Martin Ivanič, Milica Kacin-Wohinz, Janko Prunk, Franc Rozman, Jera Vodušek-Starič, Štefka Zadnik ter Tone Zorn.

Boris Mlakar